

וכן גזרו רבנן על הזאה, שלא ייחשב חיבור אלא צריך להזות על כל אחד לחוד, אף במספורת ואיזמל שבשעת מלאכה.

ואף שמן התורה חשיבי חיבור אף להזאה, גזרו הכי משום הזאה שלא בשעת מלאכה, שאז מדאורייתא לא הוו חיבור.

שנינו במתניתין: אין טומנין לא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבין בזמן שהן לחין.

איבעיא להו: האם "לחין" דקתני במתניתין, המדובר הוא דוקא כשהן לחין מחמת עצמן, שאז הם מוסיפין הבל יותר מאשר "לחין מחמת אחרים" [והיינו, שהם עצמם יבשו כבר, אלא שחזרו ונהיו לחים מחמת משקין אחרים שנפלו עליהן], ולכך אין טומנים בהם.

והוינן בה: מה נפשך: אי חיבור הוא, וכגוף אחד חשיבי, אפילו להזאה נמי ליחשב חיבור. ואי לאו חיבור הוא, אפילו לטומאה נמי לא יחשב חיבור, ולא יטמא אחד בטומאת חבירו.⁽¹⁰⁾

אמר רבא: לא קשיא. משום דדבר תורה, בשעת מלאכה של המספורת והאיזמל, הוו חיבור בין לטומאה ובין להזאה. שהרי בשעת מלאכה יש צורך בחיבורם.⁽¹¹⁾ וכגוף אחד חשיבי. ושלא בשעת מלאכה, שאין צורך בחיבורם, אינו חיבור לא לטומאה ולא להזאה.⁽¹²⁾

מט-א וכל זה הוא מדאורייתא. אלא, וגזרו רבנן על טומאה, שייחשבו חיבור, ויטמאו שניהם יחד אף שלא בשעת מלאכה.

וגזרו כן משום טומאה שבשעת מלאכה, שאז מדאורייתא הוו חיבור זה עם זה.

לעולם הזאה בכלי של פרקים. שהרי שלא בשעת מלאכה פרוחה טומאתם. ולא שייכא בהו הזאה. ואף אם הזאה עליהם בשעת מלאכה, נגזור אטו שלא בשעת מלאכה דלא מהני הזאה.

וכתב ליישב בדוחק, דעל אותו חלק שהזאה שלא בשעת מלאכה תועיל הזאה, בשביל שלא תחזור טומאה ישנה לאחר מכן בשעת מלאכה.

12. ונסתפק רבי עקיבא איגר בשלל של כובסין, אי אף לבגד דנטמא על ידי חיבור לבגד הראשון, לא מהני הזאה על ידי חיבור. או דדוקא לבגד דנטמא בעצמו, לא מהני הזאה על ידי חיבור. אבל לבגד דנטמא בחיבור, מהני הזאה אף על ידי חיבור. דכיון דכל ירידתו לטומאה היתה על ידי חיבור, אף הזאה תהני בהכי.

10. ואף דבשלל של כובסין פשיטא לן דגזרו חכמים דליהוי חיבור, אף דמדאורייתא אינן חיבור [יעויין בהערה 3], מכל מקום פריך שפיר. משום דאי לאו דהוי חיבור, הרי כל פרק בפני עצמו אינו מקבל טומאה כלל. לפי שאין עליו תורת כלי. הלכך לא הוי להו לחכמים לגזור כלל. מה שאין כן בשלל של כובסין, דאף אם אינם חיבור, אבל כל בגד בפני עצמו מקבל טומאה, ולהכי גזרו בו רבנן. תוספות משם רשב"א.

11. ואף דשלא בשעת מלאכה הרי הם נטהרים [לפי שבטל מהם דין כלי, יעויין בהערה 10], ואין צריכים כלל להזאה, מכל מקום כשחוזרים ועושים בהם מלאכה, הריהם חוזרים לטומאתן הישנה, כדאיתא לעיל טז ב. תוספות.

והקשה המהרש"א, דלפי זה לא מצינו

מחמת עצמן. כסות, שהיא לחה מחמת עצמה — היכי משכחת לה?

ומשנין: הכא נמי משכחת לה, בכסות העשויה ממרטא דביני אטמי.

מתניתין:

טומנין בכסות, ובפירות [כגון חטים וקטניות], בכנפי בנוצות יונה, ובנסורת של חרשים [נגרים] שנופלת מהעצים בשעת ניסורם, ובנעורת של פשתן, ואפילו דקה. לפי שכל אלו אינם מוסיפים הבל.

רבי יהודה אוסר להטמין בנעורת פשתן דקה משום שלדעתו היא מוסיפה הבל. ואינו מתיר להטמין אלא בנעורת פשתן גסה.

גמרא:

אמר רבי ינאי: כדי לקיים מצות הנחת תפילין — צריכין שיהיה הגוף נקי, וכפי שיבואר להלן מהי נקיות הגוף הדרושה. ויש לנהוג בהקפדה על הנקיות כאלישע "בעל כנפיים", שהיה מקפיד על קיום מצות תפילין, והקפיד [כנראה] על הלכות נקיות גופו לענין הנחת תפילין. ואם אינו נקי, אין להניחם.

או דלמא, אין טומנים בהם אף כשהן לחין מחמת דבר אחר, וכגון מחמת משקין שנפלו עליהם.⁽¹⁾

ופשטינן: תא שמע מהא דתנן במתניתין: "לא בתבן ולא בזנים ולא במוכין ולא בעשבים, בזמן שהן לחין".

אי אמרת בשלמא, "לחין" היינו לחין מחמת דבר אחר — שפיר משכחת לה לחות מחמת דבר אחר בכל אלו המנויים כאן.

אלא אי אמרת דוקא בלחין מחמת עצמן אסור לטמון בהם, לפי שהם מוסיפים הבל רב. אם כן, "מוכין", שיהיו לחין מחמת עצמן — היכי משכחת לה?

ודחינן לפשיטות ממשנתנו: משכחת לה מוכין הלחין מחמת עצמן, ממרטא דביני אטמי [מצמר הנמרט מבין ירכותיה של הבהמה], שמקום זה הוא מלא זיעה, והוא לח מחמת עצמו.

ותו הוינן בה: והא דתני רבי אושעיא: טומנין בכסות יבשה, ובפירות יבשין. אבל לא בכסות לחה, ולא בפירות לחין.⁽²⁾

ואי אין טומנין דוקא במוכין שהם לחין

1. מדקתני "מוכין" בין "זגין" ל"עשבין". ואי זגין ועשבין כולל אף לחים מחמת עצמן, הוה לתנא למנקט "מוכין" לבסוף, ולא בין זגין לעשבין, כיון דלא משכחת להו בחד גוונא. אור שמח.

2. ופליג רב אושעיא אתנא מתניתין דבסמוך. דהא משמע מיניה דלא מחלק בין לחין ליבשין אלא מתיר בכל ענין להטמין בכסות ובפירות.

1. רש"י. אבל מדברי הרמב"ם משמע, דלחין מחמת דבר אחר מחממין טפי. דכתב בפרק ד הלכה א: בזמן ששלשתן לחין, ואפילו מחמת עצמן. ולפי זה, מיבעיא לן אי בעינן דוקא לחין מחמת דבר אחר, או אף בלחין מחמת עצמן אסור.

ולפי זה, הא דפריך בסמוך "מוכין מחמת עצמן היכי משכחת להו", צריך לומר דפריך לה

שכל זמן שהוא ניעור לא חיישינן להפחה, לפי שכל הגופים הם בחזקת נקיים לדבר הזה, ויכולים להעמיד עצמם מהפחה. (4) אבל, אם יש מקום לחשוש שמא יישן בהם, אסור להניחם, כי שמא יפיח בשעת שנתו, או שמא יראה אז קרי, (5) בעוד התפילין עליו.

ומבארינן: **ואמאי קרי ליה לאלישע בעל כנפים?**

לפי שפעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל, שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו.

והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק. (6) **ראהו קסדור [ממונה מהשלטון] אחד. ריץ אלישע**

וולהכי נקט כ"אלישע", שנעשה לו נס בתפילין, כמובא בסמוך. ומסתמא היה זהיר ביחס לנקיות גופו כיון שהיה זהיר בשמירת מצות תפילין. תוספות].

והוינן בה: **מאי היא** ההקפדה על נקיות הגוף לצורך הנחת תפילין?

אביי אמר: שיניח תפילין רק בשעה שיכול להעמיד את גופו **שלא יפיח בהן רוח מלמטה.** שיודע כי הוא יוכל לשמור את עצמו ולהמנע מכך, עד שיסיר את תפיליו.

רבא אמר: "גוף נקי" הוא מצב שבו יכול האדם המניח תפילין לשמור את עצמו **שלא יישן בהן.** (3)

תוספות.

ויעויין בפני יהושע, שהוכיח מדברי רי"ף והרא"ש, דלא פליג אמתניתין.

3. ומדאמר רבא "שלא יישן" סתם, משמע דאף שינת עראי אסורה. ר"ן.

ואף אביי דלא חייש ל"שמא יישן", מודה דאסורה אף שנת עראי. והכי תניא בסוכה כו א. תוספות.

אבל הר"ן כתב, דאדרבה, משם מוכח דכשתפילין בראשו, אינה אסורה אלא שינת קבע.

ומכל מקום, להלכה נקטינן דשינת עראי אסורה. שכבר הביא בעל המאור שם, בשם חכם מחכמי הדור, דלא סמכינן אמתניתא דהתם, אלא אנגמרא הכא.

והסכים עמו הרמב"ד. וכתב בטעמא דמילתא, שאין אנו יודעים לשער שיעור הילוך מאה אמה, שהוא שיעור שנת עראי.

4. רש"י. ונראה משיטתו דרבא בא להקל

מאביי. אבל תוספות [כאן ובסוכה כו א], כתבו איפכא. דאביי לא חייש לשמא יישן. ורבא אתא להחמיר, וחייש אף לזה. ויעויין בשפת אמת.

5. רש"י. אבל תוספות הוכיח מסוכה כו ב, דבעל קרי מותר בהנחת תפילין. ולא חיישינן אלא שלא יפיח בשעת שינה. או דאסור משום היסח הדעת.

6. ואף על גב דקיימא לן דבשעת גזרת המלכות, יהרג ואל יעבור אפילו על מצוה קלה [ואפילו לשנויי ערקתא דמסאני]. היינו משום דמתנהג בכך כעובד כוכבים. אבל הכא אינו עושה כלום, אלא שאין לו תפילין בראשו שעה אחת. והרבה ישראל שאין להם תפילין כמותו.

והריטב"א תירץ, דאין חיוב בתפילין מן הדין, אלא בשעה שמקבל עליו עול מלכות שמים. אבל להניחו כל היום אינו אלא מדת חסידות.

והר"ן תירץ, דדוקא בלא תעשה קיימא לן דיהרג ואל יעבור. אבל אם גזרה המלכות לבטל

מה יונה — כנפיה מגינות עליה מפני הצינה, ומכל עוף ומאדם הבא עליה ומכה בה [מה שאין כן בשאר עופות], אף כנסת ישראל — מצות מגינות עליה.

[ובתוספות מובא בשם המדרש, שנבדלת היונה משאר עופות בכך שכל העופות כשהם יגעים ממעופם הם נחים על גבי סלע. אבל יונה כשהיא יגעה, הרי היא פורחת בכנף אחת ונחה בכנף השנית (7)].

שנינו במתניתין: טומנין בנסורת של חרשין, ובנעורת של פשתן דקה. רבי יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה.

איבעיא להו: האם רבי יהודה אף א"ננסורת של חרשין" קאי, ואוסר להטמין בנסורת דקה? (8)

וברח מפניו. והיה הקסדור רץ אחריו. וכיון שהגיע אצלו, נטלן אלישע לתפילין מראשו, ואחזן בידו.

אמר לו הקסדור: מה זה בידך?

אמר לו אלישע: כנפי יונה.

פשט אלישע את ידו והראם לו, ונמצאו בידו כנפי יונה.

לפיכך, קורין אותו "אלישע בעל כנפים", על שם אותו הנס.

ומאי שנא כנפי יונה מכנפי שאר עופות, שדוקא אליהם נתהפכו תפילי אלישע להיות?

משום דאמתיל [נמשלה] כנסת ישראל ליונה. שנאמר "כנפי יונה נחפה בכסף, ואברותיה בירקרק חרוץ".

סופר], דרש"י ותוספות לשיטתייהו. דאיתא לקמן [קל א] "כל מצוה שלא מסרו ישראל עצמם עליה למיתה בשעת גזרת מלכות עדיין היא מרופה בידם", וכגון תפילין. ומייתי לה ממעשה זה של אלישע בעל כנפיים. ופירש רש"י שם דאף דאלישע מסר עצמו, אבל כל ישראל לא מסרו עצמם. לכך פירש כאן דכמו יונה שכנפיה מצילות עליה, כן הגנו התפילין על אלישע. שהרי מסר עצמו כראוי.

אבל תוספות שם כתבו דאף אלישע לא מסר עצמו כראוי. שהרי הורידם כשבא הקסדור. ומה שנעשה לו נס היה משום מצוה אחרת שהיתה בידו. לכך פירשו הכא, כמו יונה שנחה בכנף אחת ופורחת בשניה, כן ישראל. שאף שמניחים מצוה אחת, מצוה אחרת מגינה עליהם.

8. אבל אנעורת של פשתן, פשיטא דפליג. מהרש"א.

ולפי זה, צריך לומר דהא דפשט לה בסמוך

עשה, יעבור ואל יהרג, כיון שאינו עובר בידים. [ועיין בכסף משנה בפרק ה מיסודי התורה הלכה א, שתמה על תירוצין].

ועוד תירץ, דבין כך הם יכולים להניחו בבית האסורים ולבטלו בעל כרחן מתפילין, ולא ירויח כלום.

אלא דהקשה איפכא. מתחלה היכי הניח תפילין וסיכן את עצמו? והלא אסקינא בזה דיעבור ואל יהרג.

וכתב ליישב, דאף על פי שאינו מחויב ליהרג, רשאי למסור נפשו עליה.

אבל דעת הרמב"ם שם הלכה ד דכל מי שנאמר בו "יעבור ואל יהרג", אם נהרג ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו.

ויעויין בלחם משנה שם שהוכיח מזה, דאית ליה לרמב"ם, דאף על מצות עשה איכא יהרג ואל יעבור בשעת השמד.

7. ופירש בנו של רבינו בחיי [הובא בחתם

הרי הוא נוטל את הכסוי של הקדירה, והן [גיוזי הצמר] נופלות מאליהן. וטלטול שכזה, שאינו נוגע מטלטל בידיו את המוקצה אלא נוטל את הדבר שהמוקצה מונח עליו והמוקצה נופל מאליו, נקרא "טלטול מן הצד", ומותר לעשותו בשבת.

נחלקו המשנה ברורה והחזון איש בהגדרת "טלטול מן הצד" [עיין לעיל מג ב].

לדעת המשנה ברורה כל שמטלטל את המוקצה שלא בידיו, וכגון המסיר מהשולחן קליפות [שהן מוקצה] באמצעות הסכין שבידו חשיב טלטול מן הצד, ומותר.

ואילו לדעת החזון איש טלטול שכזה הוא כטלטול בידים, ולא נאמר טלטול מן הצד אלא כשאין זה דרך טלטול. וכגון כאן, שהרמת הכיסוי לצורך הוצאת האוכל מהקדירה אינה נחשבת כ"דרך טלטול" ביחס לגיוזי הצמר שמעליו.

ואין כיסוי הקדירה נאסר בטלטול מחמת היותו בסיס לגיוזי הצמר שעליו, וכדין "בסיס לדבר האסור" שיש לנהוג בו כמו במוקצה עצמו.

לפי שאיסור טלטול של "בסיס" נאמר רק במקום שהבסיס נועד להחזיק את המוקצה שמעליו, ולא במקום שהמוקצה שממעלה נועד לכסות את הדבר המצוי מתחתיו למטה.

וכאן הרי אין הכיסוי של הקדירה מיועד לשמש כבסיס לגיוזי הצמר. אלא אדרבה,

או דלמא, דוקא א"נעורת של פשתן" קאי רבי יהודה. שרק בה הוא אוסר להטמין כיון שהיא דקה. אבל ב"נסורת של חרשין" לא פליג רבי יהודה ומתיר להטמין בה אפילו כשהיא דקה.

ופשטינן: תא שמע, דתניא: רבי יהודה אומר: נעורת של פשתן דקה — הרי הוא מוסיף הבל כזבל, ואסור להטמין בה.

שמע מינה כי אנעורת של פשתן דוקא קאי רבי יהודה.

ומסקינן: שמע מינה!

מתניתין:

תומנין בשלחין [עורות], לפי שאין הם מוסיפים הבל.

ומטלטלין אותן, את העורות, בשבת, לפי שאין בהם איסור מוקצה. ודין זה הוא בין בסתם עורות, ובין בעורות שהוא טומן בהם. משום שכל העורות "חזו למיזגא", לשבת ולהסב עליהן.

וכן תומנין בגיוזי צמר.

אבל אין מטלטלין אותן בשבת, משום שמוקצים הם למלאכתן, שהיא טויה ואריגה.

ואם טמן את הקדירה בגיוזי צמר בערב שבת, כיצד הוא עושה כשבא ליטול את קדירתו בשבת? והרי אינו יכול לטלטלן ולהסירם מן הקדירה.

איסור טלטול מוקצה.⁽¹¹⁾ אבל על ידי שמשנה מקום הקדירה ומטה אותה על צידה, לא תתקלקל הגומא.

והכמים אומרים: אין צריך להטות את הקופה על צידה. אלא נוטל את הקדירה, ואחר כך מחזיר אותה למקומה. ולא חיישינן שמא יפלו הגיזים למקום הקדירה וימלאוהו [אבל אם נתמלאה הגומא, לכולי עלמא אסור לטלטל את הגיזים כדי לפנות מקום לקדירה, כמבואר לקמן בגמרא].

גמרא:

שנינו במתניתין: טומנין בשלחין ומטלטלין אותן.

ויתב רבי יונתן בן עבינאי ורבי יונתן בן אלעזר, ויתב רבי חנינא בר חמא גבייהו.

וקא מיבעיא לחו: האם "שלחין" של בעל הבית תנן, דשרי לטלטלן מאחר שאינם עומדים להמכר, ואין מקפידים עליהם אם יתטנפו. הלכך הם עומדים ל"מיזגא", לשבת

גיזי הצמר הם העשויים לכסות את הקדירה שמתחתם. רש"י.⁽⁹⁾

רבי אלעזר בן עזריה אומר: כשהוא נוטל את הקדירה הטמונה בתוך קופה המלאה בגיזי הצמר המוקצים.

הרי את הקופה הוא מטה על צידה, ונוטל ממנה את הקדירה, ואז יכול הוא גם להחזיר את הקדירה לקופה. [כך משמע מלשונו של רש"י במהלך הסוגיא וכך כתב הרמב"ם במפורש בפירוש המשנה, עיין בהערה. אך לא נתבאר בדבריהם כיצד הוא עושה שלא יפלו הגיזים שמסביב לגומא. ויש מפרשים שנוטל את האוכל ישירות מהקדירה כשהוא מטה את הקופה על צדה].⁽¹⁰⁾

אבל לא ישאיר את הקופה זקופה כמו שעמדה קודם, כי שמא יטול את הקדירה ושוב אינו יכול להחזירה. דחיישינן שמא יפלו הגיזים שסביב מקום הקדירה לתוך הגומא שבה ישבה הקדירה. וכשירצה לחזור ולהטמין יצטרך לטלטל את הגיזין לכאן ולכאן כדי לעשות לה שוב מקום, ויעבור על

11. רש"י. והרמב"ם בפירוש המשניות כתב, דמשום הטמנה הוא. דחיישינן, שמא כשיטול את הקדירה תתמלא הגומא. וכשיחזירה יצטרך לעשות לה מקום חדש בתבן, ונמצא כמי שטומן בשבת.

וכתב הבית יוסף בסימן רנט, דלפי זה, אף אם טמן בדברים המותרים בטלטול אסור להחזיר, היכא דנתקלקלה הגומא. וכן הביא להלכתא בשלחן ערוך, שם סעיף ג.

והקשה בתוספות רבי עקיבא איגר, הא קיימא לן דאם נתגלה הכיסוי מותר לחזור ולכסות.

9. וקשה, מאי שנא ממניח אבן על פי החבית כדי לכסותה, דאיתא לקמן [קמב ב], דנעשית החבית בסיס לדבר האסור. והא אף התם צורך החבית הוא.

ותירץ רבינו תם, דשאני התם, שהונחה האבן להיות שם עד מוצאי שבת. אבל כאן מניח את הכיסוי על דעת ליטלו בשבת. ריטב"א. ויעויין שם במה שתירץ עוד. ויעויין בשפת אמת.

10. רש"י. והר"ן כתב, דלרבי אלעזר בן עזריה, לא יטול את הקדירה כלל. אלא יטה את הקופה עם הקדירה שבה, ויערה את התבשיל מתוכה. ויעויין בתוספות יום טוב.

— בין כך ובין כך, בין נסרים של בעל הבית ובין של אומן, מטלטלין אותן.

הרי, בסתמא, נסרים של אומן אסורים בטלטול, משום דמוקצים הם למלאכתן. וקשיא לרבי חנינא בר חמא, דמתיר אף בשלחין של אומן.

ומשנינן: שאני נסרים, דהאומן קפיד עליהו שמא יתקלקלו. מה שאין כן בעורות, דאין האומן מקפיד עליהם. משום דליכא למיחש בהו לקלוקל.

תא שמע: עורות — בין עבודין [מעובדים] בין שאין עבודין, מותר לטלטלם בשבת, שאין הם מוקצה, משום שהם ראויים לשיבה.

ולא אמרו חכמים "עורות עבודין" דוקא, אלא לענין טומאה בלבד. שרק עורות עבודין מקבלים טומאה. אבל עורות שאינם מעובדים אינם מקבלים טומאה.⁽¹⁾

ודייקנין: מאי לאו, הא דתניא מותר לטלטלן בשבת, לא שנא עורות של בעל הבית, ולא שנא עורות של אומן. ואם כן, מסייע לה לרבי חנינא בר חמא.

ודחינן: לא תימא "לא שנא". אלא דוקא בעורות של בעל הבית מותר.

ומהדרינן: אבל עורות של אומן, מאי? אין מטלטלין אותן, ודלא כרבי חנינא בר חמא.

והא ליכא למימר הכי.

כי אי הכי, קשיא הא דתני בסיפא

ולחסיב עליהם. אבל שלחין של אומן, כיון דקפיד עליהו כדי שיוכל למוכרם לאו למיזגא קיימי, אלא מוקצין הן ולא מטלטלינן להו.

או דלמא, אף בשלחין של אומן תנן דמטלטלין אותן. שאף הם חזו למיזגא עליהו. וכל שכן שלחין של בעל הבית שמתירים בטלטול.

אמר להו רבי יונתן בן אלעזר: מסתברא כי דוקא בשלחין של בעל הבית תנן דמותרים בטלטול. אבל של אומן, קפיד עליהו שלא להשתמש בהן, ואסורים משום מוקצה.

אמר להו רבי חנינא בר חמא: כך אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי אבא, רבי יוסי, שלחא [אומן לעבד עורות] הוה.

מט-ב

ואמר לנו [ביום חול. רש"י. ורבינו חננאל פירש דבשבת הוי]: הביאו שלחין ונשב עליהן!

אלמא, אף אומן לא קפיד בעורות, ואף לגביו הם עומדים לשיבה. הילכך לאו מוקצין הם, ומותרים בטלטול.

מיתבי: נסרים של בעל הבית — מטלטלין אותן בשבת, לפי שראויין הם להשתמש בהן.

אבל נסרים של אומן — אין מטלטלין אותן, משום שהם מוקצים למלאכתן.

ואם חישוב בין השמשות בכניסת השבת לתת עליהם [על הנסרים] פת לאורחים

טומאה לאו מנא הוא, לענין שבת נמי לאו מנא

1. ואף דקאמר רבא לקמן [קכג א], "מדלענין